

היסטוריה א': תוספת לפרק 1 מהי לאומיות?

3. מאפיינייה המרכזיים של הלאומיות המודרנית

3 (א) הלאומיות כתופעה חברתית

תהליך ההתגבשות של התפיסה הלאומית מתבסס על התפתחותה של זיקה פנימית בין חברי קבוצת הלאום. זיקה פנימית זו היא תחושה של ערבות הדדית בין חברי הקבוצה. בני הקבוצה מפתחים הזדהות עם הכאב והמצוקה של שאר החברים בקבוצה. הם חשים התרוממות נפש, בשעה שהקבוצה מצליחה לקדם את יעדיה. הזיקה הפנימית הקיימת בקרב חברי קבוצת הלאום מגשרת על פערים חברתיים. היא מתקיימת למרות קיומם של הבדלים חברתיים-מעמדיים, פערים כלכליים, הבדלים לשוניים, הבדלים באורחות החיים, מרחק גיאוגרפי ועוד. יתר על כן, זיקה זו מוסיפה להתקיים למרות העובדה שאף אחד מחברי קבוצת הלאום אינו מכיר באופן אישי את מרבית חברי הקבוצה.

3 (ב) הלאומיות כתופעה תרבותית

התהליך של חדירת התפיסה הלאומית היה מלווה בהצגת המשותף לחברי הקבוצה ובהדגשת הגורמים המאחדים שבה. הגיבוש הפנימי של קבוצת הלאום לא נשען רק על המאפיינים המשותפים הקיימים, אלא היה מלווה בעיצוב מאפיינים משותפים שאותם ניסתה התנועה הלאומית להנחיל לחברי הקבוצה. הדבר נעשה על ידי גיבוש של מאפיינים תרבותיים משותפים, תוך ניסיון מכוון לטשטש הבדלים תרבותיים פנימיים; הודגשו מיתוסים ואלמנטים היסטוריים קיימים, אשר שירתו את התהליך של גיבוש הלאומיות, תוך טשטוש מיתוסים ואלמנטים היסטוריים שעוררו חשש פן יפריעו לתהליך. תחילה הודגשו בעיקר אלמנטים משותפים, כמו השפה וההיסטוריה המשותפת, ועוצבו סמלים שנשענו על אלמנטים אלה במטרה לגייס את התמיכה של בני קבוצת הלאום לערכים הלאומיים. כך למשל עוצב הדגל בצבעים ובסמלים הרומזים על גורמי האחדות. יש להדגיש כי בדרך כלל תהליך בניית המאפיינים המשותפים לא כלל יצירה של מאפיינים חדשים יש מאין, אלא הוא השתמש במאפיינים המשותפים הקיימים, באופן ששירת את תהליך בניית הלאום. לאחר שלב הגיבוש הראשוני החלה קבוצת הלאום לנהל מאבק בגורמים חיצוניים במטרה לממש את היעד הפוליטי שהציבה לעצמה והוא הקמת מדינה ריבונית. המאבק החיצוני הצריך נטילת סיכונים והקרבת קורבנות מבני קבוצת הלאום והיה מלווה בהצלחות ו / או בכישלונות. תהליך זה סיפק לקבוצת הלאום מיתוסים חדשים של גבורה והקרבה. מיתוסים אלה חינכו את בני קבוצת הלאום ללכת בדרכם של הגיבורים הלאומיים ועודדו אותם לפעול תוך הקרבה עצמית. דבר זה תרם תרומה נוספת לחיזוק הרגשות הלאומיים ולהגברת מחויבותם של בני הקבוצה לערכים הלאומיים. הפצת המיתוסים הלאומיים נעשתה באמצעות פרסום סיפורי גבורה, תוך הדגשת ערכם הסמלי, ובאמצעות עיצוב אנדרטאות, הצגת תערוכות, הקמת מוזיאונים וארגון טקסי זיכרון לגיבורים הלאומיים שהקריבו את חייהם למען הערכים הלאומיים.

3 (ג) הלאומיות כתופעה פוליטית

כפי שראינו קודם לכן¹, שיא השאיפות הפוליטיות של חברי קבוצת הלאום הוא הקמת מדינה ריבונית שהשליטה בה תהיה בידי אנשים הנתפסים כנציגי קבוצת הלאום. קידום שאיפה זו הצריך שינויים פוליטיים מרחיקי לכת, שכן התפיסה הלאומית אינה מכירה בלגיטימיות* של כל גורם שלטוני אחר.

¹ ראו הגדרת הלאומיות בתחילת פרק זה.

קידום השאיפה הלאומית הצריך שינוי של ההסדרים החברתיים והפוליטיים שהיו נהוגים קודם לכן. מוקדי העוצמה הפוליטית, כלומר משפחות המלוכה השליטות, הכנסייה והאצולה, שהתקיימו עד לעליית הלאומיות, שאפו לשמור על כוחם ומעמדם ודבר זה הביא להתנגשות בינם לבין קבוצות הלאום. לשם קידום מאבקן עסקו התנועות הלאומיות בהקמת ארגונים פוליטיים ואף קיימו פעילות צבאית. מאבקים אלה גרמו לזעזועים פוליטיים פנימיים במדינות הקיימות - קמו מדינות חדשות, גבולות השתנו ואף אימפריות התפרקו.